

Biografiska betydelser

Intresset för levnadsberättelser är stort. Tryckta biografier och memoarer har fått ett uppsving och säljs som aldrig förr i bokhandeln. Samtidigt arrangeras både studiecirkel och kurser i hur man kan skriva sin egen historia. Även inom universitetsvärlden blomstrar intresset. Etnologer, folklorister, historiker, litteraturvetare, filosofer och sociologer tillhör dem som intresserar sig för studiet av levnads-historiskt berättande.

*Biografiska betydelser. Norm och erfarenhet i levnadsberättelser*¹ är ett resultat av seminariet "Att skriva sin historia", som hölls vid Åbo Akademi år 2008. Volymens redaktörer, folkloristen Lena Marander-Eklund och historikern Ann-Catrin Östman, är båda verksamma vid akademien. I boken står skriftliga erfarenhetsbaserade berättelser i centrum. En viktig utgångspunkt är att biografiskt berättande är normativt, att det är kopplat till tidsbundna föreställningar om hur liv ska levas och hur man ska berätta om det, samtidigt som berättandet också utgör betydelsefulla handlingar. Inte minst ger levnadsberättelsen författaren möjlighet att positionera sig, att skapa en självpresentation. En målsättning med boken är att lyfta fram olika infallsvinklar, metoder och teoretiska diskussioner; att både fördjupa förståelsen för levnadsberättelser och ge exempel på olika sätt att analysera dem. De empiriska exemplen som lyfts fram och diskuteras rör sig i ett tidsspänn från 1800-talet och framåt. Sammanlagt tio forskare från Finland och Sverige bidrar med artiklar. Boken är uppdelad i tre delar.

Identitetsbegär och minnespolitik är temat för bokens första del, som inleds av etnologen Birgitta Svensson. Artikeln kan läsas som en introduktion till ämnet för boken. Hon visar på levnadsberättelsers normativa drag men också på vad de säger om tiden och platserna de återberättas i. "Människor skriver in sina liv i den stora historien samtidigt som historien tar form i deras liv", som Svensson konstaterar. Hon resonerar också kring förändringen av det biografiska tänkandet, bland annat utifrån tankar om vår tids fragmentering eller "kulturella avreglering". I artikeln "Identitetsbegär" analyserar och jämför Marianne Liljeström ett antal självbiografiska texter producerade av kvinnor i Sovjet, såväl texter publicerade och officiellt sanktionerade under 1960-talet som berättelser som först kunde publiceras efter Sovjetunionens fall 1991. Förhållandet mellan identitet och berättande diskuteras, liksom kontexterna som berättelserna författats i. "Människan är

inte en berättelse!" är den talande titeln på Bengt Kristensson Ugglas artikel, vari han resonerar kring den "språkliga vändningen" och narrativ identitet. Historikern Ville Kivimäki utgår från berättelser om krigserfarenheter. Några empiriska exempel ges inte, istället är kapitlet huvudsakligen av teoretisk karaktär. Kivimäki lyfter bland annat fram den tyska erfarenhetshistorien, inte minst Reinhart Koselocks forskning.

I bokens andra del fokuseras på form och retoriska medel. Etnologen Susanne Nylund Skog utgår från en levnadsberättelse författad av en äldre judinna, boende i Stockholm. Nylund Skog analyserar hur form, innehåll och mening är sammanbundna i texten; hur kvinnan i en intertextuell process skriver in sig själv och sina barnbarn, för vilka texten är författad, i en diasporisk och judisk gemenskap. I artikeln "Livet som hemmafru" utgår Lena Marander-Eklund från en kvinnas levnadsberättelse från 1950-talets Finland. I fokus för undersökningen står berättelsens form men också gestaltningen av hemmafrun. Förtjänstfullt diskuterar Marander-Eklund dessutom textens tillkomstsituation, bland annat initiativtagarens betydelse för innehållet. Hur har levnadsberättelsen påverkats av att den nedtecknats som ett resultat av en uppmaning gjord av Kvinnovetningsinstitutet vid Åbo Akademi? Litteraturvetaren Anna Möller-Sibeli analyserar diktaren Bertel Gripenbergs memoarer. Möller-Sibeli analyserar primärt de retoriska medel som författaren använt sig av, inte minst förminskandet av diktarskapet som metod.

Bokens tredje och sista del, "Att (re)konstruera en levnad och en levnadsberättelse", inleds av historikern Peter Olausson. Han utgår från en Amerikaemigrants brevsamling. Olausson genomför en empirinära läsning av breven, diskuterar dem som levnadsberättelse men framhåller också forskarens betydelseskäpande funktion i processen. Som exempel tar han upp sitt eget förhållande till de aktuella amerikabreven. Har läsningen påverkats av att författaren till breven är Olaussons farfars bror? Ann-Catrin Östman analyserar en levnadsberättelse författad av en öst-erbottnisk bondson som genomförde en klass- eller bildningsresa under det sena 1800-talet. Könsuppfattningar står i centrum i Östmans bidrag, hur olika uppfattningar om manlighet kommer till uttryck i texten. Sociologen Jutta Ahlbeck Rehn står för en av antologins intressantaste bidrag. I artikeln "Livet som blev vetenskaplig sanning" analyserar hon kvinnliga mentalpatienters levnadsberättelser från 1930- och 1940-talen. Till skillnad från de andra bidragen berör Ahlbeck Rehns bidrag således inte enbart frivilligt nedtecknade berättelser utan också framtvingade. Hennes material rör sig av brev, citerade i rättspsykiatriska undersökningar alternativt beslagtagna av mentalsjukhu-

1 *Biografiska betydelser. Norm och erfarenhet i levnadsberättelser*. Lena Marander-Eklund och Ann-Catrin Östman (red.). Gidlunds förlag, Hedemora, 2011. ISBN 978-91-7844-827-2. 250 s.

set, och patienters egna tolkningar av sina liv, vilka återgivits i medicinska dokument. Ahlbeck Rehn analyserar levnadsberättelserna, såväl de framtvängade som de nedtystade, både som erfarenhetsberättelser och som uttryck för maktutövning.

Som sagt är en viktig målsättning med *Biografiska betydelse* att diskutera levnadsberättelser ur ett tvärvetenskapligt perspektiv. Sammantaget synliggör också artiklarna både likheter och olikheter mellan artikelförfattarna och

disciplinerna när de gäller studiet av levnadsberättelser. Artiklarna ger inte bara exempel på olika teoretiska utgångspunkter utan också på skilda materialkategorier och metoder. Boken kan varmt rekommenderas, såväl till den intresserade allmänheten som till forskare intresserade av att fördjupa sig i eller inspireras till nya studier inom ämnesområdet.

Fredrik Skott